

ARKEOLOGICENTRUM
I SKANDINAVIEN AB

Stora rör

Arkeologisk efterundersökning
av en stormskadad grav

Britta Wennstedt Edvinger
2007

Stora rör

Arkeologisk efterundersökning av en stormskadad grav

Fornlämning 3, Annerstads socken, Småland,
Ljungby kommun, Kronobergs län

Britta Wennstedt Edvinger

2007

Skrifter utgivna av Arkeologiceentrum i Skandinavien AB

Länsstyrelsens dnr 431-9797-06
Arkeologacentrums pnr P2006:38 G

Län: Kronobergs län
Landskap: Småland
Kommun: Ljungby
Socken: Annerstad
Trakt: Marsjö
Fastighet: Marsjö 5:1
Ek. kartblad: 4D Markaryd 9 e Öjarp (4D 9e Marsjö NV)
RAÄ-nr: Annerstad 3

JÄMTARKEOLOGI 38

Skrifter utgivna av Arkeologikum i Skandinavien AB
www.arkeologikum.se

Stora rör: arkeologisk efterundersökning av en stormskadad grav, fornlämning 3, Annerstads socken, Småland, Ljungby kommun, Kronobergs län

Britta Wennstedt Edvinger

© år 2007, Arkeologikum i Skandinavien AB, Brunflo, och länsstyrelsen i Kronobergs län, Växjö.

Kartutsnitt ur allmänna kartor © lantmäteriverket, Gävle. Medgivande I2006/2166.

Omslagsbild: Skylt mot Annerstad på vägen mellan Angelstad och Skeen. Foto: privat.

ISSN 1650-7460
ISBN 91-89640-37-3

Innehållsförteckning

Sammanfattning	vi
Stormskadade fornlämningar	
Bakgrund	1
Återställning – efterundersökning	1
Syfte och målsättning	2
Stora rör – Annerstad 3, hållkista i röse	4
Undersökningsområdet	8
Efterundersökningens genomförande	10
Återställning	10
Efterundersökning	10
Tekniska uppgifter	11
Dokumentation	11
Tillvarataget material	12
Resultat	13
Stora rör	13
Fynd och preparat	13
Datering	14
Stora rör - hållkista i röse eller röse?	15
Ålder	15
Skador	15
Karakter	15
Begravningsritual	16
Utvärdering	17
Referenser	19
Bilagor	21
1 Administrativa och tekniska uppgifter	
2 Fyndförteckning	
3 Osteologisk analys	
4 Vedartsanalys	
5 ¹⁴ C-analys	
6 Fotoförteckning	
7 Fotografier	
8 Excerpter	

Sammanfattning

Inom ramen för omfattande återställningsarbeten efter stormen Gudrun i Kronobergs län i januari år 2005 har Arkeologikum AB genomfört en mindre efterundersökning av en förhistorisk grav. Fälthärbetet genomfördes under hösten år 2006 på länsstyrelsens beställning. Projektet bekostades genom de särskilda medel riksantikvarieämbetet ställt till förfogande för återställning och efterundersökning av stormskadade fornlämnningar.

Fälthärbetet omfattade avlägsnande av rotvärtor och en efterundersökning av ett litet område i gravens mitt. Graven har tidigare rubricerats som röse (år 1950) respektive hällkista i röse (år 2000).

Vid efterundersökningen blev det tydligt att graven tidigare utsatts för omfattande skadegörelse. Dels har den plundrats, sannolikt vid flera tillfällen, och dels har plundrandet i sig bokstavligen berett marken för att träd skall etablera sig i anläggningen. Utöver stormen Gudruns rotvärtor fanns äldre, delvis förmultnade rotsystem i gravens bottenplan.

Inga ostörda lager påträffades, och bara ett fåtal fynd framkom vid efterundersökningen. Utöver rikligt med krossad kvarts som synes ha spritts ut på marken under röset före dess uppförande framkom fyra brända ben av människa och ett litet stycke träkol. En osäker stötkantskärna av kvarts framkom också.

De brända benen var i för dåligt skick för att kunna dateras. Den enda ¹⁴C-dateringen från efterundersökningen kommer därför från nämnda kolstycke. Vedarten är björk och provet dateras till folkvandringstid (- vendeltid).

Inga spår av hällar påträffades i röset, varken i form av nedgrävningar eller faktiska hällar. Initialt antogs att de liggande hällar som iakttogs utanför och öster om röset utgjorde rester av en hällkista, men efterundersökningens resultat antyder ett annat scenario. Fornlämningen torde utgöra ett röse, och de liggande hällarna utanför röset är sannolikt rester av andra gravar, antingen resta stenar eller möjligen järnåldersdösar. Det kan bara bekräftas genom fortsatta undersökningar på platsen. Några sådana är inte aktuella inom ramen för detta projekt, eftersom röset har efterundersökts och återställts efter stormskadorna.

Bakgrund

I samband med stormen Gudrun den 8 januari 2005 skadades ett stort antal forn- och kulturlämningar i södra Sverige. De allra flesta skadade lämningarna ligger i eller invid skogsmark. Skadorna är direkta (rotvältor, stormfällan, övertäcknings-, tryck- och fallskador av fallande träd) såväl som indirekta (t.ex. körskador, risövertäckning, timmerupplag och skador i samband med markberedning) (Edvinger 2006:2 f.).

Under åren 2005 - 2006 genomfördes en skadeinventering i Kronobergs län vilken omfattade 2 170 kulturhistoriska lämningar. 946 skadade lämningar identifierades vid fältinventeringen. En byråmässig inventering av den fossila åkermarken i länet visade att minst 2 369 (66%) av länets fossila åkermarker skadats. Totalt uppskattas att 3 200 av länets 11 350 forn- och kulturlämningar skadats, eller 28% av lämningarna i skogsmark (Edvinger 2006:2 f., Reuter-dahl 2006:3 ff.).

Länsstyrelsen har beslutat att 147 av de 180 lämningar som bedömdes vara allvarligt skadade ska återställas. En av aktörerna i återställningsarbetet var Arkeologacentrum AB. Återställningsarbetena bestod i att rensa fornlämningarna på ris, grenar och stormfällda träd, återtrycka eller ta bort rotvältor. För några av fornlämningarna bedömdes skadorna vara så omfattande att efterundersökningar var motiverade.

Figur 1. Annerstad i Småland.

Återställning – efterundersökning

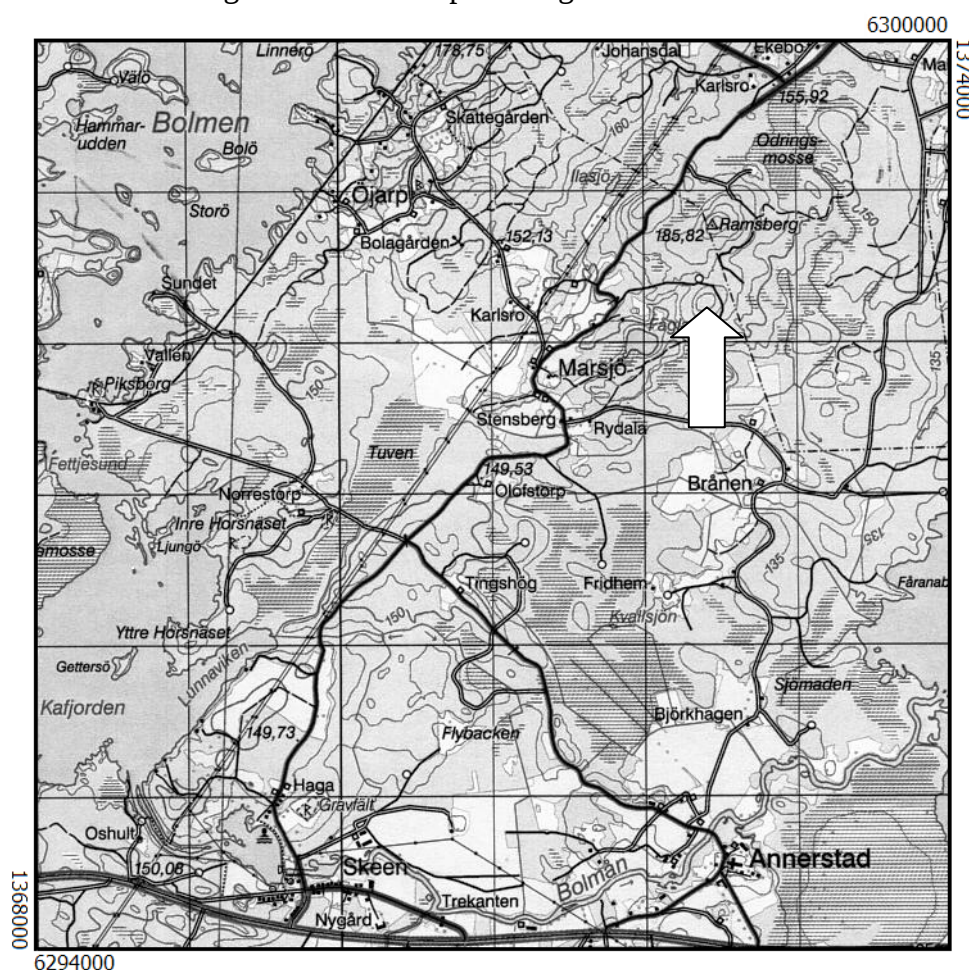
Länsstyrelsen har prioriterat återställningar framför slut- och efterundersökningar (Reuter-dahl 2007). Det pedagogiska värdet i att återställa lämningarna har getts stor vikt då man därmed visar att samhället anser att kulturarvet är värdefullt. Det vetenskapliga värdet av att slutundersöka kraftigt omrörda gravkontexter har också i många fall bedömts som ringa.

Återställningsarbetet har vetenskapliga såväl som upplevelsemässiga aspekter. De skador som åsamkats lämningarna i samband med stormen har äventyrat deras vetenskapliga värden, exempelvis då rotvältor drar upp och rör om kulturlager, blottlägger anläggningar och artefakter. Det gäller att man vid återställningsarbetena inte ytterligare förstör dem utan att ha gjort ett aktivt val att prioritera de visuella intrycken.

Målet har varit att återställa lämningarna så att man även framdeles ska kunna besöka lämningarna och vinna kunskap såväl som njuta av en vacker kulturmiljö. Generellt kan sägas att visuella intryck och tillgänglighet prioriterats vid återställning av lämningar som vårdats med hjälp av kulturmiljövårdsmedel. Många av dem är viktiga besöksmål och fungerar som skyltfönster för länets fornlämningsbild. På lämningar som inte vårdas har vetenskapliga värden och autenticitet fått högre prioritet (Reuter Dahl 2006:6).

Syfte och målsättning

En av de lämningar som skadats allvarligt i stormen var Stora rör, en stenkammargrav (hällkista i röse), fornlämning 3 i Annerstads socken. Arkeologacentrum AB hade den 15 juni 2006 fått länsstyrelsens uppdrag att utföra återställningsarbeten i delar av Ljungby kommun. Då konstaterades att en rotvälta i denna hällkista hade fört med sig ett kvartsmaterial bestående dels av naturligt krossad kvarts och dels av troliga avslag och kärnor. Förutom stormskador har hällkistan vid någon tidpunkt utsatts för omfattande skadegörelse i form av plundring.

Figur 2. Stora rörs belägenhet ÖNÖ om byn Marsjö. Underlag: terrängkartan, skala 1:50 000.

Då omfattningen på gravens skador blev känd, gav länsstyrelsen den 3 november 2006 Arkeologacentrum i uppdrag att utföra en efterundersökning. Åtgärden hade en utpräglad räddningskaraktär. Den syftade till att efterundersöka de skadade delarna av graven och ta tillvara eventuella fynd samt prover. Graven skulle rekonstrueras på ett sätt som motsvarar utseendet före stormen Gudrun. Stormskador skulle återställas, men andra skador skulle lämnas utan åtgärd.

Utöver på Stora rör genomförde Arkeologacentrum återställningsarbeten inom och efterundersökning av delar av gravfältet Odensjö 112 i grannsocknen (Wennstedt Edvinger 2007). Efterundersökningarna är redovisade i var sin rapport, medan flera analysrapporter redovisar resultat från båda efterundersökningarna i samma dokument (jfr bilagorna 4 – 5).

Figur 3. Stora rör, Annerstad 3, före återställning. Notera rotvältan mitt i röset och de många icke lavbevuxta stenarna i ytan. Foto AC2006-38-G-0092.

Stora rör – Annerstad 3, hällkista i röse

Fornlämning RAÄ 3 i Annerstads socken kallas lokalt för *Storerör* och är en av socknens mest namnkunniga fornlämningar. Den ligger i ett magnifikt krönläge på 170 m.ö.h. och med milsvid utsikt.

År 1949, vid RAÄ:s förstagångsinventering för det dåvarande fornminnesregistret och ekonomiska kartan, uppges fornlämningen ligga på ”krönet av en moränhöjd, ca 10-årig barrskog.” Namnet *Stora rör* antecknades och trycktes sedermera på ekonomiska kartan (1950).

Röse, 14 m i diam och 1,25 m h. Fyllning av 0,2 – 0,5 m st stenar. I mitten en grop, 8 x 4 m (NV-SÖ) och intill 1,25 m dj. Beväxt med två tallar. Intill och Ö om röset ligger tre flata stenar, av vilka den ena är 1,10 m l, 0,45 m br och 0,25 m tj; den andra 1,20 m l, 0,55 m br och 0,30 m tj samt den tredje 1,00 m l, 0,60 m br och 0,20 m tj. Två av stenarna är starkt övertorvade. Sannolikt röse med rest av hällkista.

Ett halvt sekel senare, år 2000, gjorde RAÄ en revideringsinventering varvid vissa av uppgifterna korrigerades och några tillägg gjordes. Ändringarna gällde dock inte växtligheten. De två tallarna som noterades år 1949 kan antas ha stått kvar ännu år 2000, men bör då ha varit omkring 60 år gamla.

Hällkista, rest av, i röse, 14 m i diam och 1,25 m h. Fyllning av 0,2-0,5 m st stenar. I mitten en grop, 8 x 4 m (NV-SÖ) och intill 1,25 m dj.

Intill och Ö om röset ligger minst 7 hällar, ca 1-1,2 m lång, 0,5-1,1 m bred och 0,2-0,3 m tjock. I röset skall ha påträffats en brynsten, ca 11 cm lång, 1,5-2 cm tjock-bred. De intilliggande hällarna omtalas i äldre skrivelser som kullfallna bautastenar.

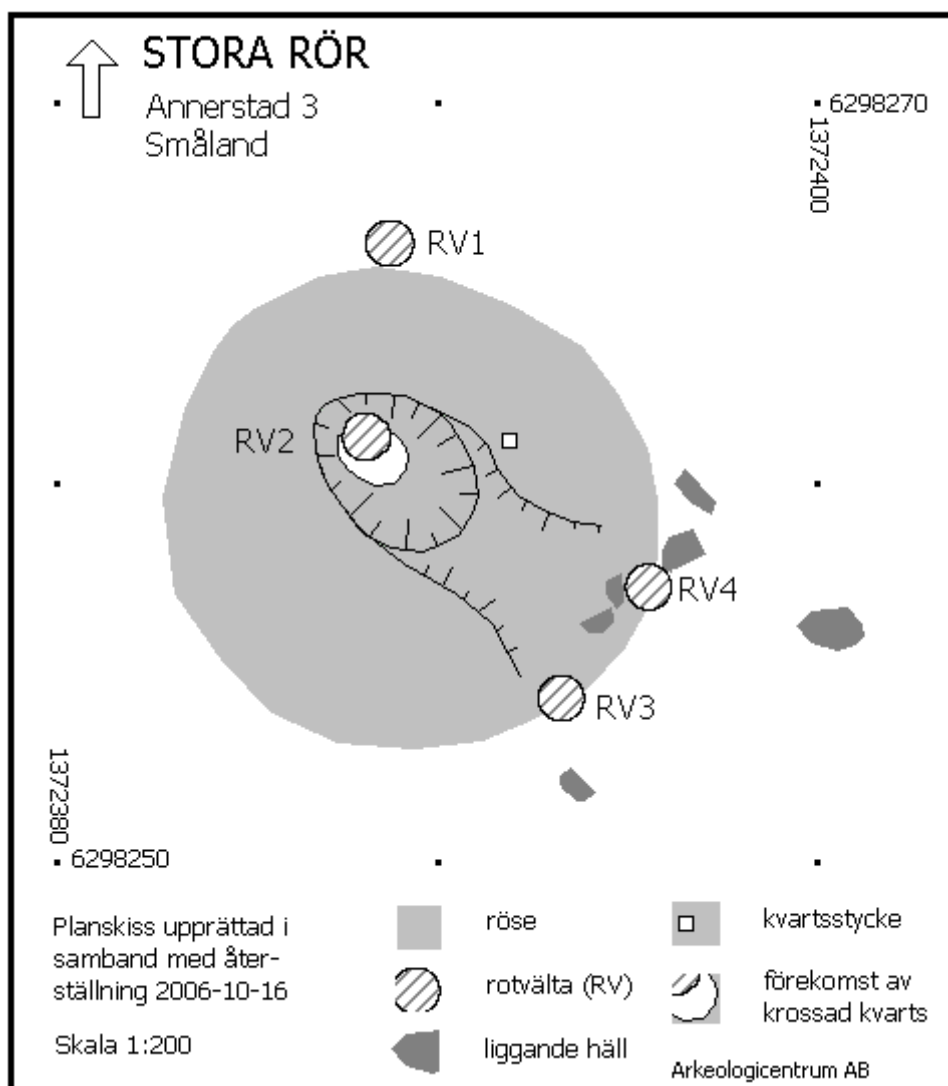
De äldre skadorna på fornlämningen har sin egen historia. Om ett sederlärande och misslyckat plundringsförsök kunde den nuvarande markägaren Marianne Nilsson, Hamneda, berätta (2006-10-16). Vid något tillfälle hade byborna i Marsjö bestämt sig för att gå in i huse och plundra graven på innehåll. När de nådde fram till Stora rör såg de brandrök stiga från byn. Hela byn stod i brand, och byborna fick skyndsamt bege sig tillbaka i oförrättat värv. Någon plundring genomfördes inte vid det tillfället. Berättelsen igenkänns från andra håll och är en välkänd vandringssägen.

Vid besiktning inför återställningsarbetet kunde vi konstatera dels att graven skadats av en rotvälta centralt i anläggningen. Den rotvältan – som sedermera erhöll beteckningen RV2 – var också noterad i besiktningsprotokollet från länsstyrelsens inledande besiktning. Utöver den centralt placerade rotvältan fanns ytterligare tre rotvältor i omedelbar anslutning till graven, RV1, RV3 och RV4. Det är oklart vilken av dem som utgjort den andra tallen i FMIS:s beskrivning. Alla tre återfanns i rösets nuvarande ytterbegränsning (figur 5).

Utöver stormskadorna var det tydligt att graven utsatts för omfattande skadegörelse, troligen återkommande och under mycket lång tid. Inga hällar var synliga inne i anläggningen, trots en stor plundringsgrop, 5 – 8 x 4 m (NV-SÖ). Hällar föreföll kunna ha förts från platsen.

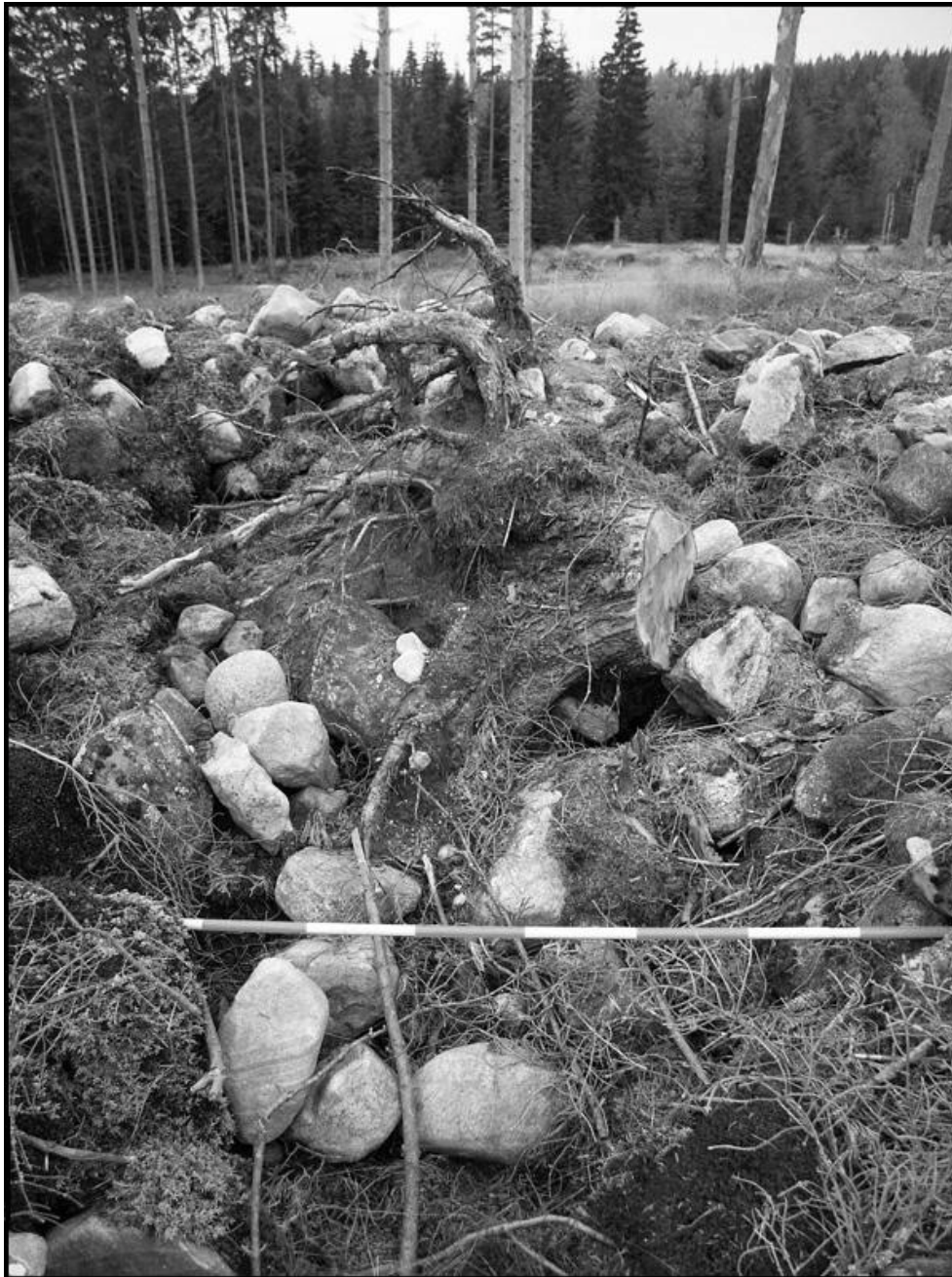

Figur 4. Större, skarpkantade kvartsstycken iakttogs på och runt Stora rör. Foto AC2006-38-G-0096. Jfr figur 5.

Figur 5. Planskiss upprättad i samband med återställning 2006-10-16, Stora rör, Annerstad 3, Småland. Rotvärlor i och vid graven. Skala 1:200.

Rotvältan i mitten, RV2, hade fört med sig ett rikt material av krossad kvarts. Bland rösestenarna fanns också enstaka skarpkantande kvartsstycken, 0,1 – 0,15 m stora (figur 4), och i närheten men utanför graven återfanns ytterligare några sådana.

Figur 6. Annerstad 3, Stora rör, RV2 före återställning. Foto AC2006-38-G-0091. Skalstock med 0,2 m intervall.

Undersökningsområdet

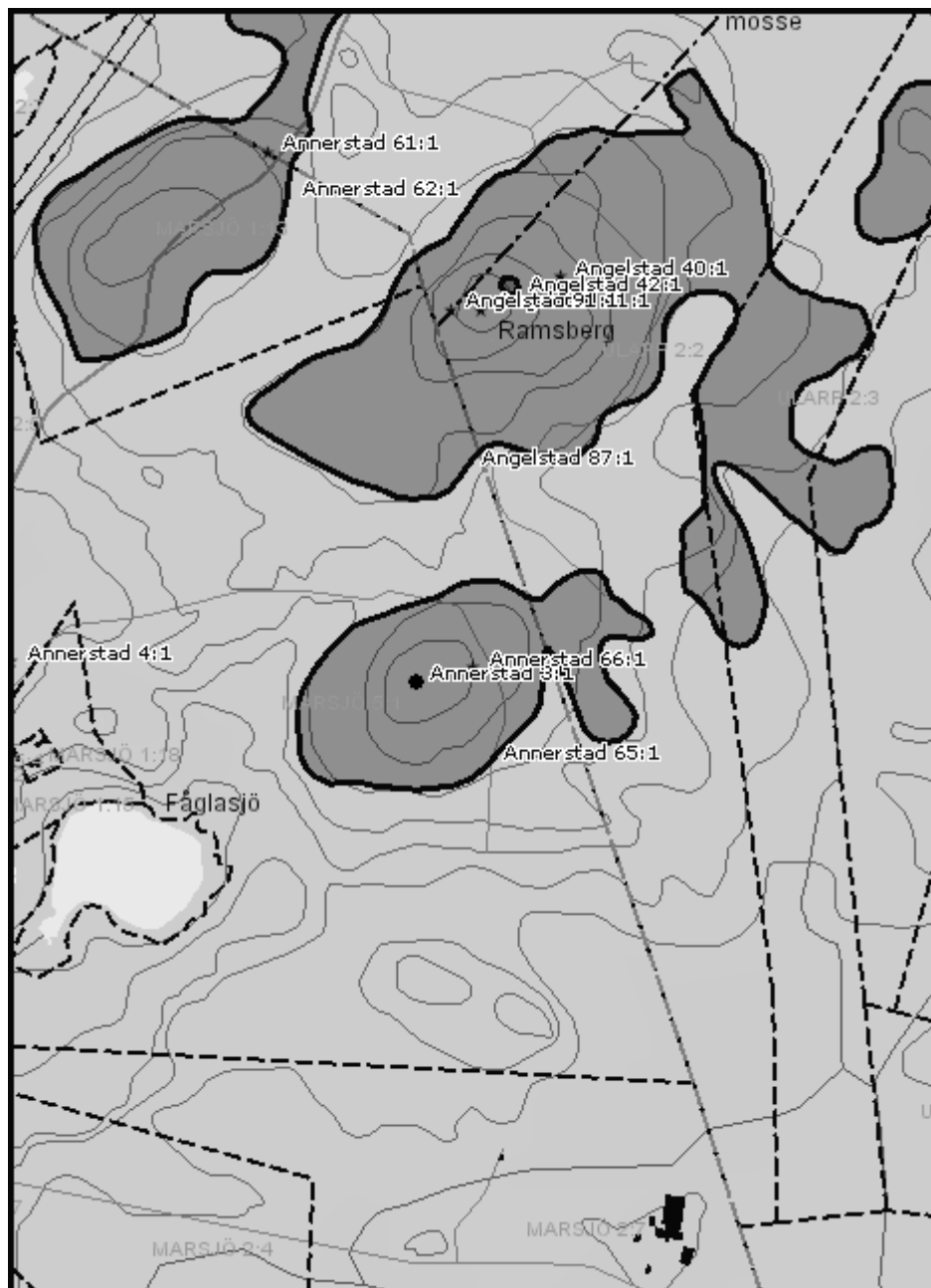
Annerstads socken ligger mellan sjöarna Bolmen och Kösen i Ljungby kommun i västra delen av Kronobergs län. Hällkistan Annerstad 3 ligger i skogsmark på krönet av en höjd på ca 170 m.ö.h. Området är kuperat. Bolmens vattenyta varierar mellan 140,5 och 141,9 m.ö.h. Kösens yta finns på 131,6 m.ö.h. Den högsta punkten i närheten av undersökningsområdet är krönet på Ramsberg som ligger omkring 500 m mot norr. Triangelpunkten på Ramsberg är uppmätt till 185,82 m.ö.h.

Det lösa jordtäcket består av morän som ställvis är rikblockig. Det finns ett betydande inslag torvmark mellan höjdlägena. Närmaste större, sammanhängande torvmarksområde utgörs av Odringsmosse norr om undersökningsområdet. Andra stora torvmarksområden är utdikade och därför idag avsevärt mindre till ytan än vid exempelvis kartläggning för generalstabskartan (1870). Ett av de större ingreppen i miljön syns urtappningen av sjön Marsjön år 1876 vara. Vid laga skiftet år 1846 redovisas sjön väster om byn och i ett förnyat skifte år 1878 är den praktiskt taget helt urtappad.

Markanvändning i undersökningsområdet har under överskådlig tid varit skogsmark, men fasta fornlämningar visar att krönen på topparna i området har varit uppodlade. Flera områden med fossil åkermark finns i närheten och Stora rör ligger i själva verket i ett område med fossil åkermark (RAÄ 65) och nära en stensättning (RAÄ 66) (tabell 1, figur 7).

Tabell 1. Fornlämningar i anslutning till Annerstad 3, Småland. (FMIS 2006-10-01.)

RAÄ-nummer	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning
Angelstad 40:1	Stensättning	Fast fornlämning
Angelstad 41:1	Grav markerad av sten/block	Övrig kulturhistorisk lämning
Angelstad 42:1	Gravfält	Fast fornlämning
Angelstad 87:1	Fossil åker	Fast fornlämning
Angelstad 91:1	Stensättning	Fast fornlämning
Angelstad 95:1	Fossil åker	Fast fornlämning
Annerstad 3:1	Stenkammargrav	Fast fornlämning
Annerstad 61:1	Vägmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
Annerstad 62:1	Fossil åker	Fast fornlämning
Annerstad 65:1	Fossil åker	Fast fornlämning
Annerstad 66:1	Stensättning	Fast fornlämning

Figur 7. Stora rör, Annerstad 3, Småland, omges främst fossil av åkermark men också andra gravar. (FMIS 2007-12-05.) Skala 1:10 000.

Efterundersökningens genomförande

Projektets syfte var att efterundersöka den inre yta som berörts av RV2 och ta tillvara eventuella fynd samt prover.

Återställning

Den berörda graven hade vid den inledande skadeinventeringen år 2005 bedömts som *skadad* och rangordnats som *klass 2* vad gällde åtgärds-prioritering (jfr Reuterdahl 2006:94). Enligt länsstyrelsens uppdragslista (dnr 435-9249-06) för Arkeologacentrum skulle en rotvälta finnas i graven och under denna krossad kvarts. Graven har inte varit föremål för fornvård.

Återställning genomfördes den 16 oktober år 2006. På plats visade det sig att ytterligare rotvältor berörde fornlämningen. I dess ytterbegränsning fanns en rotvälta i N (RV1) och två rotvältor i SÖ (RV3 och RV4).

De fyra rotvältornas läge karterades tillsammans med gravens ytterbegränsning, plundringsgrop och andra skador, hållar, och iakttagen krossad kvarts (figur 5). Mätning skedde med kompass och stegning. Sex hållar iaktogs i en koncentration i gravens SÖ del, både innanför och utanför dess ytterbegränsning. Det är troligt att de utgör några av de sju hållar som nämns vid revideringsinventeringen år 2000 och åtta hållar som nämns år 1932 (ATA 4030-1932, se bilaga 8).

Samtliga fyra rotvältor avlägsnades och bortforslades med minigrävare. I samband med avlägsnandet av RV2 kunde vi konstatera att dess placering var sådan att den lyft upp, tagit med sig och rört om den gamla markytan under röset och därmed sannolikt också gravgömman. Vi bedömde möjligheterna att tillgodogöra sig resultaten av en efterundersökning som bättre idag än vid ett senare tillfälle, eftersom man fortfarande kunde avläsa händelseförloppet och tolka de omrörda jordlagren. Därför beslöt vi föreslå länsstyrelsen efterundersökning av den del av graven som berörts av rotvältan.

Rotvältan RV2 fotograferades före och efter återställning, RV1 samt RV3 och RV4 fotograferades endast efter återställning (bilaga 6 och 7).

Efterundersökning

Länsstyrelsen fattade den 3 november år 2006 beslut om efterundersökning (dnr 431-9797-06). Fälтарbetet påbörjades den 19 november med inmätning av graven och den omgivande topografin samt rensning vid RV2. All jord sållades genom 4 mm sållnät.

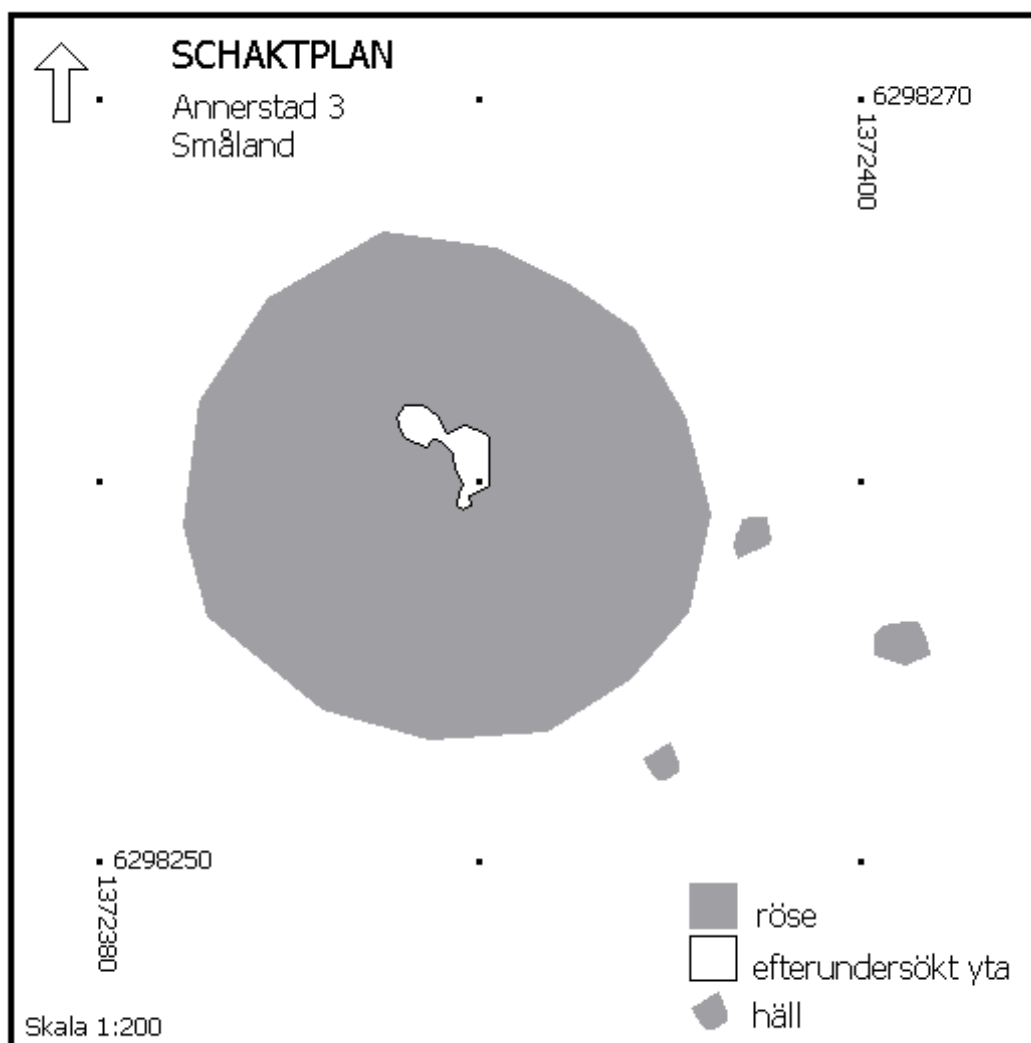
Undersökningen fortsatte den 22 november med viss omflyttning av stenmaterial i plundringsgropens botten i syfte att frigöra ett arbetsområde och för att minimera risken för ras. Den fortsatta grävningen gjordes med skärslev utan sållning. Provtagning för datering, pollen- och växtmakro-fossilanalys var planerad om intakta lager påträffades.

Tekniska uppgifter

Undersökningsområdet inne i rösets plundringsgrop motsvarar den välta tallens rotsystem och omfattar 2,6 m². Undersökningsområdet grävdes i stick med skärslev till 0,2 m djup.

Lagerföljden inne i anläggningen var störd. Plundringsgropens botten utgjordes av ett rostjordslager som visar att markprofilen är störd i sen tid. Mineraljord från B-horisonten (rostjord) och C-horisonten (underlag) hade följt med RV2 och överlagrade nu delvis den äldre markprofil som kunde iakttas när man flyttade på stenar i plundringsgropens utkanter. Här iakttogs först ett växttäckte bestående av mossor på ett mårlager. I mårlagret påträffades rikligt med krossad kvarts (figur 11).

Det första sticket, 0 – 0,1 m, omfattade således en kraftigt störd markprofil. Materialet sållades genom 4 mm såll. Inga fynd framkom. Det andra sticket, 0,1 – 0,2 m, grävdes också med skärslev. Här påträffades fynd enligt fyndplan (figur 10, bilaga 2).

Figur 8. Schaktplan, Stora rör, Annerstad 3, Småland. Skala 1:200.

Dokumentation

Vid den inledande återställningen upprättades en handritad skiss av anläggningen och rotvältornas belägenhet. Den har sedermera renritats och presenteras här som figur 5. Vid efterundersökningen skedde inmätning med TPS, varvid anläggningens ytterbegränsning och topografi, liksom av undersökt yta och fynd mättes in. Inmätningen skedde från parpunkter som sattes ut med GPS, varför uppgifterna om koordinater i RT90 2,5 gon V har en noggrannhet på omkring ± 10 m. Höjdvärdena hämtades från fastighetskartans höjdkurvor och en serie medelvärdesmätningar med GPS. Angivna höjder är därför osäkra i absoluta tal men de inbördes relationerna är korrekta.

Fotografering gjordes digitalt. Samtliga fotografier har bilagts rapporten (bilaga 6 och 7). Även återställningsprojektets fotografier från den berörda fornlämningen återges här.

Tillvarataget material

Följande materialkategorier har påträffats vid efterundersökningen: brända ben, krossad/slagen kvarts och träkol. Samtliga brända ben (fyra stycken) och det enda påträffade träkolsprovet togs tillvara, men bara ett litet urval av den kvarts som finns under graven (sammanlagt 78 stycken) (bilaga 2).

Jordprovstagning för markkemiska analyser påbörjades men avbröts. Om ostörda lager hade påträffats skulle både pollen- och växtmakrofossilprover ha tagits tillvara, men graden av omrörning bedömdes i fält som alltför hög för att ge bärkraftiga resultat.

Figur 9. Pågående efterundersökning av Stora rör. Osteolog Leif Jonsson. Foto AC2006-38-G-0116.

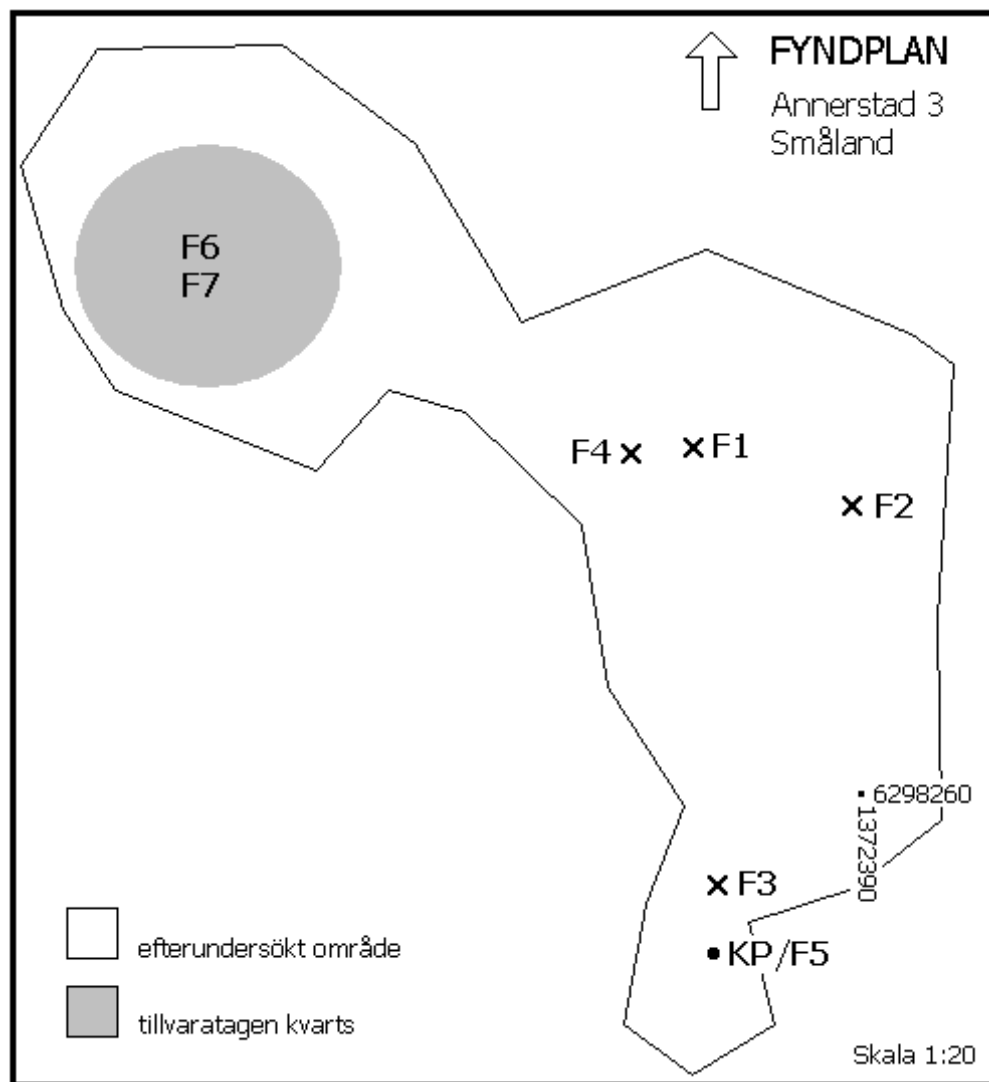
Resultat

Stora rör

Efterundersökningen i Stora rör har haft en begränsad omfattning. Trots det är det en viktig iakttagelse att inga hållar eller spår efter hållar påträffats inne i anläggningen. Inte heller påträffades något brandlager eller andra sot-/kol-koncentrationer e.dyl.

Fynd och preparat

Fynden består av fyra fragment brända ben och några stycken kol, varav ett syntes format men visade sig vara naturligt (figur 10). Bland kvartsmaterialiet identifierades en möjlig bipolär kärna och några osäkra avslag. Tidigare uppges ett bryne ha påträffats i eller vid anläggningen (jfr bilaga 8).

Figur 10. Fyndplan, F1 – F7, Annerstad 3, Småland. Skala 1:20.

Kvarts

En översiktlig litisk analys företogs på den tillvaratagna kvartsen. Materialet bestod av 77 avslag, splitter och övriga stycken samt ett större stycke av lite mörkare grå kvarts. Stycket förefaller ha en stötkant och är sålunda att betrakta som kärna. Kvartskvaliteten varierar och en del ”gryniga” stycken kan vara eldpåverkade eller åtminstone vittrade eller frostsprängda, varför det är svårt att säga att allt material är slaget av människohand. Få typiska avslag förekommer i materialet.

Ben

Fyra benfragment med en totalvikt om 2,7 gram framkom spridda i centrum av röset. Samtliga kom från människa. Benen var helt brända, vita och fria från sot. Det kan inte avgöras om det rör sig om en eller flera individer. Mer än en individ kan inte beläggas. Det kan uteslutas att benen kommer från barn. Åldern bör ligga i spannet övre tonåren och uppåt (bilaga 3).

Kol

Ett prov från botten av hällkistan innehöll en träkolsbit som inledningsvis togs för en möjlig artefakt (F5). Kolstycket var ca 5 cm långt och format till en konisk spets. Vid vedartsanalysen visade den sig sannolikt vara helt naturlig (bilaga 4).

Datering

Tre prover lämnades in för ^{14}C -analys, träkolsprovet (KP/F5) av björk och två fragment (delade vid osteologisk analys) av de brända benen (F3 och F4). De två benfragmenten visade sig omöjliga att datera då inget kollagen kvarstod. Träkolet daterades till folkvandringstid (– vendeltid).

Tabell 2. Resultat av ^{14}C -datering (jfr bilaga 5).

F-nr	Lab.nr	Art	^{14}C -ålder	Kalibrerad ålder (2 sigma)
F3	LuS-7260	br ben	-	-
F4	LuS-7261	br ben	-	-
F5	LuS-7262	träkol (björk)	1540±45	416-613 AD

Stora rör - hällkista i röse eller röse?

Ålder

Det är beklagligt att människoben från graven var i för dåligt skick för att dateras. Den enda dateringen kommer därför från ett kolprov med osäker proveniens. Kommer det från en ursprunglig grav, från en sekundärgrav eller har det hamnat i röset i ett helt annat sammanhang?

Provets egenålder torde vara låg. Vi kan lita på att dateringen i sig håller en god kvalitet men vi vet inte vilken händelse som daterats. Dateringen till folkvandringstid – vendeltid (416 – 613 e.Kr.) torde inte härröra från den ursprungliga begravningen, utan snarare från någon senare aktivitet, eventuellt en sekundärbegravning.

Skador

Under efterundersökningen blev det klarlagt att rotvältan vid stormen Gudrun står för bara en mindre del av de skador som åsamkats fornlämningen. Äldre, murkna rötter påträffades i rösebotten. Det förefaller som om plundring givit förutsättningar för träd att slå rot, men att flera generationer träd avlöst varandra inne i röset. Fyndspridning och lagerindelning visar tydligt att rösebotten var kraftigt omrörd långt före stormen Gudrun.

Det är därför inte i första hand stormen Gudrun, utan plundringen av röset som orsakat skadorna på anläggningen. Om röset inte hade plundrats skulle förutsättningarna för etablering av växtlighet ha varit fortsatt dåliga. Plundringsgropen har blottat mineraljord som kunnat erbjuda goda växtförutsättningar för flera generationer tallar. Två generationer har vi kunnat konstatera vid efterundersökningen, i form av RV2 och i form av äldre, kraftigt förmultnade delar av rotstystem. Utan plundringsgrop, ingen beskogning, utan beskogning inga rotvältor. I fornvårdstermer är slutsatsen lika enkel som välkänd, träd skall inte växa på fornlämningar.

Karaktär

Men vad är det då för en anläggning? Vid förstagångsinventeringen registrerades anläggningen som *röse* enligt dåvarande anvisningar (jfr Selinge 1969). Inventeraren lade till en iakttagelse angående tre hällar öster om röset, men nämner inga hällar inne i röset.

Vid revideringsinventeringen, då benämningarna på fasta fornlämningar hade skärpts genom upprättande av en särskild sakordslista, rubricerades den aktuella lokalen som *hällkista i röse*. Vid införandet i FMIS och i den nya terminologi som introducerades i samband med detta blev den klassad som lämningstypen *stenkammargrav*.

Före efterundersökningen gjorde vi inga invändningar mot den rubriceringen, men efteråt finns det flera skäl att ta den under nytt övervägande. Vårt efterundersökningsområde var inte stort, men vi flyttade på stora mängder sten. Det var nödvändigt för att komma åt rösebotten. Inte en enda

häll iaktogs under dessa omflyttningar, och inga spår av nedgrävningar för hällar iaktogs i mineraljorden under rösebotten. Denna är skadad och därför svårbedömd.

En förhistorisk gravanläggning med markerat välvd profil, uppbyggd av stenar utan synlig inblandning av sand eller jord räknas alltsedan fornminnesinventeringens äldsta dagar som röse (Blomqvist 2007:36, Selinge 1969:21). Vi bedömer därför Stora rör som ett rör, d.v.s. som ett röse i stället för som stenkammargrav.

Ytterligare ett argument för rösetolkningen är kvartssulan. Inblandning av kvarts i rösen kan vara helt slumpartad. Kvarts förekommer överallt i moränen och det behöver inte ligga ett systematiskt urval bakom en kvartsförekomst i ett röse. Men ibland handlar det uppenbart om ett urval.

En sökning i FMIS för Kronobergs län resulterar inte i många rösen med kvarts. Bara en lokal uppvisar båda sökorden, Nöbböle 148, ett röse som undersöktes år 2002 (Granath et al. 2003). Det är inte anmärkningsvärt. Det är först vid arkeologisk undersökning man kan räkna med att eventuell krossad kvarts skall kunna konstateras. Endast i undantagsfall kan man hoppas upptäcka eventuell kvarts genom okulär besiktning. Det förutsätter omfattande skador på en fornlämning. Hur det förhåller sig med andelen kvarts eller kvartsbeströdda bottenskikt i alla de icke undersökta rösen i regionen vet vi därför inte.

Figur 11. Kvartslagret vid rösebotten. Skalstock 0,3 m lång. Foto AC2006-38-G-0112.

Ett näraliggande exempel på röse på en sula av krossad kvarts finner man vid efterundersökningen av Odensjö 112 i grannsocknen (Wennstedt Edvinger 2007). Här fann vi att åtminstone ett av tre rösen är anlagt på en sula av krossad kvarts och dessutom omgivet av järnåldersdösar. Den vita stenens närvaro i rösen i regionen har även behandlats av Anne Carlie (2000a, 2000b).

Om Annerstad 3 är ett röse i stället för en hällkista, vad utgör i så fall de liggande hällarna utanför rösets östra del? Kanske är dessa hällar också gravar i form av omkullfallna resta stenar, parvis resta stenar eller t.o.m. järnåldersdösar.

Enligt uppgifter i ATA beskrivs de numera liggande hällarna utanför röset såsom *bautastenar* respektive såsom tidigare resta stenar (ATA 2525-1961, ATA 4030-1932, bilaga 8). Den här typen av uppgifter är alltid lite osäkra, men i det här fallet är de samstämmiga, vilket ökar trovärdigheten. Man kan därför förutsätta att de liggande hällarna tidigare varit resta och troligen utgjort exempel på den allmänna lämningstypen *grav markerad av sten/block*, d.v.s. en vanlig järnåldersform. De liggande hällarna bör därför hellre ses som lämningar efter ytterligare gravar än som rester av en skadad hällkista. På flera platser har exempelvis järnåldersdösar, parvis resta stenar eller konventionella resta stenar agglomererats kring rösen (jfr Wennstedt Edvinger 2007).

Begravningsritual

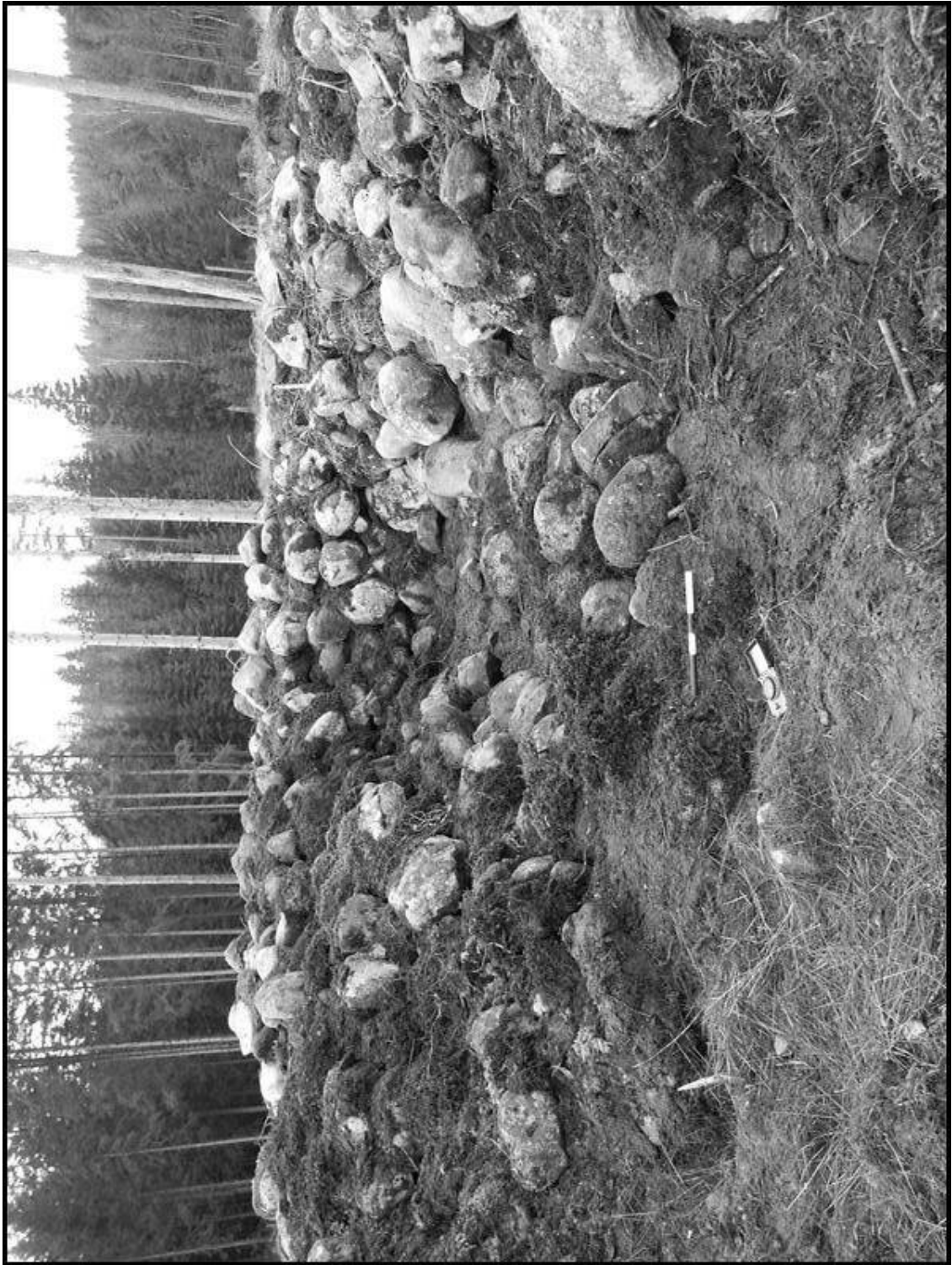
Det saknas underlag för att dra slutsatser om begravningsritual. Anläggningstypen är välkänd och återfinns i ett känt terrängläge. Man har valt ett högt läge, vilket ofta tolkas som en önskan att graven skall vara synlig på långt håll men som kanske hellre skall ses som ett uttryck för kosmologi (jfr Gerdin 1999). Kommunikation med makterna och/eller förfäderna torde vara central vid valet av plats.

Ett lager krossad kvarts har strötts ut på marken före uppförandet av röset. Kvarts är ett av de vanligast förekommande mineralen och är lättillgänglig överallt. Det är utan tvekan mjölkkvartsens vita färg som gjort att den värderats högt. Vitt är en färg med stark symbolisk kraft (jfr Turner 1967:88 f.). Vissa bitar har troligen krossats när andra stenar påförts. Andra stycken kan vara tillslagna för att uppnå en önskad storlek på materialet i rösets vita underlag (jfr F6).

Den döda har troligen bränts på annan plats. Ett kolstycke men inget brandlager eller annat sot och kol påträffades vid efterundersökningen, men igen får man reservera sig p.g.a. de omfattande skadorna på röset. Vi har inga ledtrådar till hur de brända benen deponerats eller om de härrör från en primär eller sekundär grav i anläggningen.

Utvärdering

Den aktuella efterundersökningen har haft en liten omfattning och har i huvudsak kunnat genomföras enligt undersökningsplanen. Det enda undantaget utgörs av genomförda analyser, som blivit färre än planerat p.g.a. störningarna i rösebotten. Därför har inga markkemiska analyser och ingen pollenanalys genomförts. Projektets målsättning, att efterundersöka, dokumentera och återställa de stormskadade delarna av graven, är uppfylld, och valda metoder har varit tillfyllest för att nå projektmålen.

Figur 12. Stora rör, Annerstad 3, Småland, efter efterundersökning. Foto AC2006-38-G-0117.

Referenser

Publikationer och otryckta rapporter

Blomqvist Malin, 2007. *Informationssystemet för fornminnen – lista med lämningstyper och antikvarisk praxis* (version 3.4.). (Riksantikvarieämbetet. Kunskapsavdelning.) Stockholm.

Bronk Ramsey, Christopher, 1995. Radiocarbon Calibration and Analysis of Stratigraphy: The OxCal Program. *Radiocarbon* 37:2, s. 425-430.

Bronk Ramsey, Christopher, 2001. Development of the Radiocarbon Program OxCal, *Radiocarbon*, 43:2A, s. 355-363.

Carlie, Anne, 2000a. "Sacred white stones": on traditions of building white stones into graves. *Lund archaeological review* 5 (1999), s. 41-58.

Carlie, Anne, 2000b. Ett röse med vita stenar vid Tiraholm väster om Bolmen: Halland, Södra Unnaryds socken, Tiraholm 1:2, RAÄ 129. (Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2000:2.) Halmstad.

Edvinger, Kjell, 2006. *Skadeinventeringar av fornlämningar i Kronobergs län 2005*. (Länsstyrelsen i Kronobergs län 2006:17.) Växjö.

Gerdin, Anna-Lena, 1999. Rösen – uttryck för makt eller platser där himmel och jord möts i det kosmiska rummet. I *Spiralens öga* (red. Michael Olausson) (Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Skrifter 25.) s. 47-74. Stockholm.

Granath, Ylva, Magnus von der Luft & Kurt Rönnkvist, 2003. *Röse och boplatslämningar, RAÄ 4, särskild arkeologisk undersökning: väg 122, Nöbbelä socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland*. (Smålands museum. Rapport 2003:40.) Växjö.

Reuter Dahl, Magnus, 2007a. *I rotvältors land... – resultat från skadeinventering 2005 och 2006*. (Länsstyrelsen i Kronobergs län meddelande 2007:03.) Växjö.

Reuter Dahl, Magnus, 2007b. *Arkeologiska insatser i Kronobergs län efter stormen Gudrun*. (Länsstyrelsen i Kronobergs län meddelande 2007:32.) Växjö.

Selinge, Klas-Göran, 1969. *Inventering av fasta fornlämningar*. (Riksantikvarieämbetet. Fornminnesinventeringen. Arbetsföreskrifter 1969.) Stockholm.

Skoglund, Peter, 2005. *Vardagens landskap: lokala perspektiv på bronsålderns materiella kultur*. Lund.

Turner, Victor, 1967. *The Forest of Symbols. Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca, New York.

Wennstedt Edvinger, Britta, 2007. *Järnåldersdösar i Odensjö-Vret: arkeologisk efterundersökning inom det stormskadade gravfältet Odensjö 112, Småland, Ljungby kommun, Kronobergs län*. (Jämtarkeologi 37.) Brunflo.

Internet

FMIS riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem för Kronobergs län. www.fmis.raa.se/fmis/ 2006-10-01.

Muntliga uppgifter

Nilsson, Marianne. 2006-10-16. Fastighetsägare. Hamneda.

Allmänt kartmaterial

Terrängkarta. 2007. Din karta. Skala 1:50 000. (Lantmäteriet.) Gävle.

Historiska kartor

Ekonomisk karta 4D Markaryd 9 e Öjarp (4D 9e Marsjö NV). 1950. Skala 1:10 000. Rikets allmänna kartverk. Stockholm.

Generalstabskarta Ljungby 14. 1870. Skala 1:100 000. Rikets allmänna kartverk. Stockholm.

Lantmäterikartor

Laga skifte 1846 (karta 1841-42) Annerstads socken akt 95

Laga skifte, delning 1878 (karta 1876) Annerstads socken akt 235

Arkivmaterial

Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet, Stockholm
ATA 4030-1932 Skrivelse till Riksantikvarien från Oskar Lidén, Ljung-

by, 1932-11-28.

ATA 2525-1961 Skrivelse [excerpt] angående fornminnen och byggnader.

Bilaga 1 Administrativa och tekniska uppgifter

Uppdrag

Arkeologisk efterundersökning av Annerstad 3, stormskadad hällkista, Marsjö 5:1, Annerstads socken, Småland, Ljungby kommun, Kronobergs län

Diarie- och projektnummer

Länsstyrelsens i Kronobergs län 431-9797-06
Arkeologiceentrum P2006:38 G

Belägenhet

Län: Kronobergs län
Landskap: Småland
Kommun: Ljungby kn
Socken: Annerstad sn
Fastighet: Marsjö 5:1
Ek. kartblad: 4D Markaryd 9 e Öjarp (4D 9e Marsjö NV)

Beställare

Länsstyrelsen i Kronobergs län, 351 86 Växjö

Utförare

Arkeologiceentrum i Skandinavien AB, Box 1, 834 21 Brunflo
Projektpersonal: Britta Wennstedt Edvinger (PL), Kjell Edvinger, Leif Jonsson, Anders Olofsson, Camilla Olofsson

Underkonsulter

Laboratoriet för ¹⁴C-datering, Kvartärgeologiska avdelningen, Lunds universitet
Vedlab, Vedanatiska laboratoriet, Glava, Erik Danielsson
Leif Jonsson Osteology, Göteborg

Grävmaskin

Hornborgs Entreprenad, Traryd (återställning)

Projekttid

Fältarbete 2006-11-19 och 2006-11-22, 33 timmar arkeologtid, ingen maskintid vid efterundersökning

Undersökningsområde

Koordinater: X6298250, Y1372380 (uo:s SV-punkt, jfr schaktplan)

Intensivt undersökt: 2,6 m²

Extensivt undersökt: 100 m²

Koordinatsystem

RT90 2,5 gon V, RH00

Inmätning

Inmätning med GPS och TPS. Mätdata har kasserats.

GIS

ArcView 3.2. (ESRI)

Fynd

83 fynd fördelade på sju fyndnummer har tagits tillvara. Av dessa utgör F1 – F4 brända ben, KP/F5 ett förkolnat stycke björkved, F6 en stötkantskärna av kvarts och F7 77 stycken krossad kvarts, kvartsavslag och -splitter. Jfr fyndförteckning i bilaga 2.

Prover och analyser

Ett kolprov (KP/F5) har tagits tillvara och sedermera genomgått vedartsanalys och ¹⁴C-daterats.

Arkivmaterial och foto

Digitala fotografier förvaras vid Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) i Stockholm. Mätfiler och en handritad fältritning förvaras vid Arkeologikum.

Bilaga 2 Fynd-, ben- och provförteckning

Ben, fynd och ett kolprov har sammanställts i denna tabell. F3, F4 och F5 har genomgått ^{14}C -analys (jfr bilaga 5). Övriga fynd förvaras vid Arkeologikum i avvaktan på riksantikvarieämbetets beslut om fyndfördelning.

F-nr	Antal	Material	Sakord	Egenskap	vikt/storlek	X-koord	Y-koord	Z-koord	Anm.
F1	1	ben	ben	bränt, fragment	0,5 gr	6298260,9	1372389,6	173,68	
F2	1	ben	ben	bränt, fragment	0,1 gram	6298260,8	1372390	173,50	
F3	1	ben	ben	bränt, fragment	0,6 gr	6298259,8	1372389,6	173,65	^{14}C
F4	1	ben	ben	bränt, fragment	0,6 gr	6298260,9	1372389,4	173,57	^{14}C
F5	1	björk	ved	kol	50 x 9 x 2 - 9 mm	6298259,6	1372389,6	173,66	^{14}C
F6	1	kvarts	kärna	stötkantskärna	46 x 35 x 28 mm	6298261,4	1372388,1	173,70	ung. fyndplats
F7	77	kvarts	övrig	avslag, splitter, kross; bränd?, frostsprängd?	5 - 43 mm	6298261,4	1372388,1	173,70	ung. fyndplats

Bilaga 3 Osteologisk rapport

Leif Jonsson

Brända ben av människa från ett röse, fornlämning 3 i Annerstads socken i Småland

Benen i undersökningen hittades vid efterundersökning av stormskador efter "Gudrun". De framkom spridda i centrum av röset. Samtliga fragment är helt brända, vita och fria från sot.

Benen har granskats under lupp i 6-60 gångers förstoring. Fragmenten har brutits itu så att den inre strukturen kunde granskas. Den allmänna strukturen och de haverska kanalernas grovlek har varit vägledande vid identifieringen.

Analysresultat

F1: 1 fragment, 0,5 gram, skelettelement inte bedömbart.

F2: 1 fragment, 0,1 gram, skelettelement inte bedömbart.

F3: 1 fragment, 0,6 gram, skelettelement inte bedömbart.

F4: 1 fragment, 0,6 gram, diafys, möjligen skenben.

Samlad bedömning

Alla fragment kommer från människa. Det kan inte avgöras om det rör sig om en eller flera individer. Mer än en individ kan inte beläggas. Det kan uteslutas att benen kommer från barn. Aldern bör ligga i spannet övre tonåren och uppåt.

Bilaga 4 Vedartsanalys

Vedlab rapport 0722

2007-04-26

Rapport över vedartsanalyser på material från Småland, Annerstad sn. Raä 3 och Odensjö sn Raä 112.

Uppdragsgivare: Britta Wennstedt Edvinger/Arkeologcentrum

Arbetet omfattar två kolprover från två olika undersökningar. Det ena provet är taget i botten av en hällkista i Annerstad sn. Det andra kommer från en härd på ett järnåldersgravfält i Odensjö sn.

Provet från hällkistan innehöll en träkolsbit som vid första ögonkastet såg formad ut. Den var ca 5 cm lång och koniskt formad till en spets. Men vid närmare undersökning såg ytan så pass oregelbunden ut att jag inte tror att det är medvetet format. Det är en kvist av björk och den har därför troligtvis en mycket låg egenålder och kommer att ge en bra datering.

Det andra provet, det från härden på järnåldersgravfältet innehåller kol av ek. Ek har bra bränsleegenskaper och har därför i alla tider varit attraktivt som ved. Till datering lämpar det sig mindre bra eftersom eken kan bli väldigt gammal. Det finns således en risk för hög egenålder för detta prov.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
	F5	Hällkista	0.8g	0.8g 1 bit	1 bit björk (kvist)	Björk (kvist)	Annerstad Raä 3
A 13		Härd	5.8g	3.3g 30 bitar	30 bitar ek	Ek	Odensjö 112

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Tabell över de vid analyserna framkomna trädslagen och deras egenskaper.

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover. Rapporten kommer vid årets slut att sammanställas i rapportsamlingen Vedlab rapporter 2007. Denna ges ut för att resultaten ska finnas tillgängliga för forskning. Rapportsamlingar finns för varje år sedan 1995. Meddela om ni av någon anledning inte vill att er rapport ingår i samlingen.

Bilaga 5: ^{14}C -analys

LUNDS
UNIVERSITET

KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
Laboratoriet för ^{14}C -datering
Sölvegatan 12, Geocentrum II
223 62 LUND
Tel. 046/2227885 Fax 046/2224830

QUATERNARY SCIENCES
Radiocarbon Dating Laboratory
Sölvegatan 12, Geocentrum II
S-223 62 LUND
Sweden

Britta Wennstedt Edvinger
Arkeologikum AB
Box 1 834 21 Brunflo

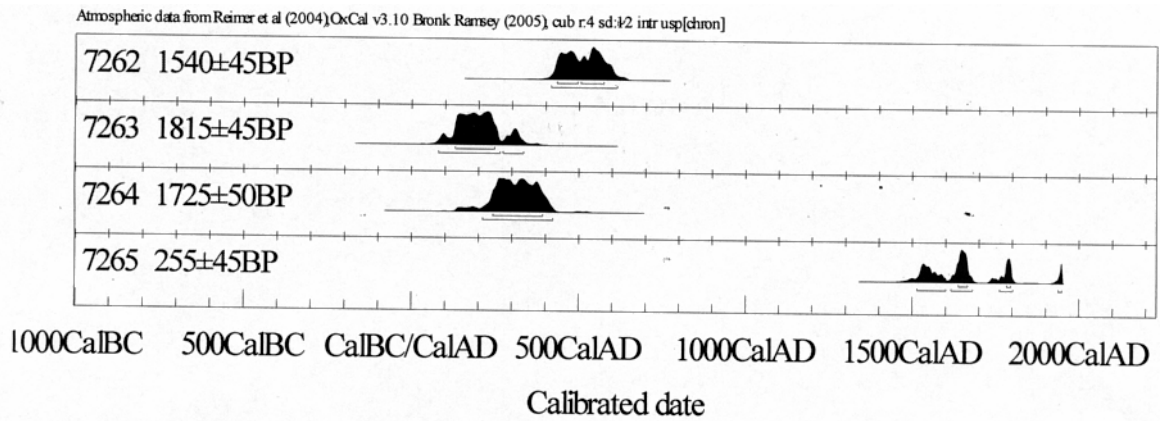
Dateringsattest

Provets benämning	Lab no	Erhållen ^{14}C -ålder BP	$\delta\text{C}13$ ‰	Provmgd (mg)	Förbehandling
Annerstad 3, F3	LuS 7260	XXXX $\pm$ XX		XX	XXX
Annerstad 3, F4	LuS 7261	XXXX $\pm$ XX		XX	XXX
Annerstad 3, F5	LuS 7262	1540 $\pm$ 45		10	HCl, NaOH
Odensjö 112, A11a	LuS 7263	1815 $\pm$ 45		11	HCl, NaOH
Odensjö 112, A13	LuS 7264	1725 $\pm$ 50		>15	HCl, NaOH
Odensjö 112, PM1	LuS 7265	255 $\pm$ 45		6.4	HCl, NaOH

Beräkningen av ^{14}C -åldern är baserad på halveringstiden 5568 år. Resultaten är givna i antal år före 1950 (^{14}C -ålder BP). I osäkerhetsangivelsen innefattas statistiskt åtkomliga bidrag från mätningen av prov, standard och bakgrund. Som standard användes enligt internationell överenskommelse 95% av aktiviteten hos NBS oxalsyre-standard. Alla ^{14}C -åldrar är ^{13}C -korrigerade för avvikelser från överenskommen standardvärde på $^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$ -förhållandet. Detta gäller också skal av mollusker och foraminiferer. För dessa måste alltså s.k. "sea correction" göras.

Lund 2007-08-22

Göran Skog

INFORM : References - Atmospheric data from Reimer et al (2004); OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:4 sd:12 intr usp[chron]

7262 : 1540±45BP

1 sigma

433AD (0.49) 494AD

505AD (0.51) 573AD

2 sigma

416AD (1.00) 613AD

7263 : 1815±45BP

1 sigma

130AD (1.00) 248AD

2 sigma

80AD (0.87) 264AD

273AD (0.13) 334AD

7264 : 1725±50BP

1 sigma

243AD (1.00) 391AD

2 sigma

213AD (1.00) 422AD

7265 : 255±45BP

1 sigma

1638AD (0.75) 1665AD

1784AD (0.25) 1795AD

2 sigma

1514AD (0.35) 1600AD

1617AD (0.42) 1680AD

1762AD (0.19) 1802AD

1938AD (0.04) 1949AD

Bilaga 6 Fotoförteckning

löpnr	ID-nr	bildnr	motiv	riktning mot	datum	fotograf
1	AC2006:38 G	0091	Annerstad 3 före återställning. Översikt, del av röset.	NV	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
2	AC2006:38 G	0092	Annerstad 3 före återställning. Översikt, hela röset.	NV	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
3	AC2006:38 G	0093	Annerstad 3 före återställning. Rotvälta 2 (RV2) centralt i röset.	Ö	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
4	AC2006:38 G	0094	Annerstad 3 före återställning. Rotvälta 2 (RV2) centralt i röset.	SÖ	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
5	AC2006:38 G	0095	Annerstad 3 före återställning. Rotvälta 2 (RV2), detalj.	V	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
6	AC2006:38 G	0096	Annerstad 3 före återställning. Stort kvartsstycke ytligt i röset.	Ö	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
7	AC2006:38 G	0097	Annerstad 3 efter återställning. Översikt, hela röset.	NV	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
8	AC2006:38 G	0098	Annerstad 3 efter återställning. Översikt, rösemitt.	NV	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
9	AC2006:38 G	0099	Annerstad 3 efter återställning. Översikt, rösemitt. RV2 borttagen.	ÖSÖ	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
10	AC2006:38 G	0100	Annerstad 3 efter återställning. Rotvälta 1 (RV1) NV om röset efter borttagning.	S	2006-10-16	Britta Wennstedt Edvinger
11	AC2006:38 G	0103	Annerstad 3 vid efterundersökning. Översikt före undersökning.	VNV	2006-11-19	Britta Wennstedt Edvinger
12	AC2006:38 G	0104	Annerstad 3 vid efterundersökning. Arbetsbild. Kjell Edvinger.	VNV	2006-11-19	Britta Wennstedt Edvinger
13	AC2006:38 G	0105	Annerstad 3 vid efterundersökning. Omrört i rösebotten.	VNV	2006-11-19	Britta Wennstedt Edvinger
14	AC2006:38 G	0106	Annerstad 3 vid efterundersökning. Omrört i rösebotten.	VNV	2006-11-19	Britta Wennstedt Edvinger
15	AC2006:38 G	0111	Annerstad 3 vid efterundersökning. Arbetsbild. Leif Jonsson rensar rösets botten.	VSV	2006-11-22	Britta Wennstedt Edvinger
16	AC2006:38 G	0112	Annerstad 3 vid efterundersökning. Kvarts-	SSV	2006-11-22	Britta Wennstedt Edvinger

17	AC2006:38 G	0116	koncentration. Annerstad 3 vid efterundersökning. Arbetsbild. Leif Jonsson rensar rösets botten.	VSV	2006-11-22	Britta Wennstedt Edvinger
18	AC2006:38 G	0117	Annerstad 3 vid efterundersökning. Efter avslutad undersökning.	VNV	2006-11-22	Britta Wennstedt Edvinger
19	AC2006:38 G	0118	Annerstad 3 vid efterundersökning. Efter avslutad undersökning.	VNV	2006-11-22	Britta Wennstedt Edvinger

Bilaga 7 Fotografier

AC2006-38-G-0091

AC2006-38-G-0094

AC2006-38-G-0092

AC2006-38-G-0095

AC2006-38-G-0093

AC2006-38-G-0096

AC2006-38-G-0097

AC2006-38-G-0100

AC2006-38-G-0098

AC2006-38-G-0103

AC2006-38-G-0099

AC2006-38-G-0104

AC2006-38-G-0105

AC2006-38-G-0112

AC2006-38-G-0106

AC2006-38-G-0116

AC2006-38-G-0111

AC2006-38-G-0117

AC2006-38-G-0118

Bilaga 8 Excerpter

Excerpter ur arkivmaterial vid ATA rörande Stora rör, Annerstad 3, Småland.

ATA 4030-1932

Fornlämningen i fråga ligger på en höjd, vars sluttningar förete talrika, delvis stora odlingsrösen. Den utgöres av ett stort röse med en ända ned till marken gående insänkning i mitten. På den här blottade marken hade Fagerström påträffat en avslagen långsträckt brynsten, 11 cm lång och 1,5×2 cm i genomskärning. Stenarna i röset voro i allmänhet av en ordinär mansbördas storlek, ingen större.

Någon mer gravhög kunde icke upptäckas på platsen. Däremot påträffade jag i omedelbar närhet av röset icke mindre än 8 kullfallna och av mos-

- 2 -

sa och ris helt överväxta och dolda bautastenar. Nästan invid dem alla kunde man upptäcka gropar, tydligen härrörande från en skattgrävning, därvid stenarna blivit avsiktligt fällda.

Stenarna tycktes ha varit resta utan avsedd ordning.

ATA 2525-1961

ATA F

FÖREDRAGEN FÖR
RIKSANTIKVARIEN
DEN 23.10.61
BESLUT: *A.F.A.*

FÖREDRAGEN FÖR
RIKSANTIKVARIEN
DEN 9.10.61
BESLUT: *Utheltn. gm B. F. A. F. A.*

ATA 2525d/61.

Rörande fornlämning nr 3 : Marsjö 1:3. Röse, kallat "Stora rör", meddelas följande:

I fornminnesförteckningen över nämnda fornlämning står angivet att densamma är belägen 25 meter VSV om gården. Denna uppgift är emellertid alldeles fel. Stora rör ligger nämligen 700 meter ONO om gården Marsjö 1:3 och ca 350 meter NO om Fåglasjöns nordöstligaste del. I rösets mitt är större hål upplockat av event. skattsökare, så röset därigenom fått formen som en hästsko. Omedelbart söder om nämnda röse ligga tre kullvräkta, förutvarande resta stenar, en av dessa är avbräckt strax ovan markytan.